

KİTAP TAHLİLİ

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

Leopold Bolesta - Koziarbrodzki, *LE DROIT D'ASILE*, Préface par Charles Rousseau SYTHOFF · Leyde, 1962. 374 sayfa.

Profesör Rousseau'nun da ön sözde belirttiği üzere menşei Ortaçağlara dayanan ve dinî olan Melce, sığınma hakkı günümüzde çok önem kazanmıştır. Türk Hukukunda bu önemli konu Prof. Edip Çelik tarafından (Devletler Hukukunda Melce ve Milletlerarası Adalet Divanı İçtihadı, 1956, İstanbul) eserinde etraflı bir şekilde incelenmiştir.

Milletlerarası Adalet Divanı kurulalıberi — ki Milletlerarası Daimi Adalet Divanının bir devamı olduğunu kabul edersek 40 yıldan fazla olmuştur — Güney ve Orta Amerika Devletleri sadece iki ihtilâflarını bu Divana getirmişlerdir. Bunlardan biri olup 1948 den 1951 e kadar Peru ile Kolombiyayı birbirine adeta düşman halde bırakan Haya dela Torre davası sığınma hakkından doğmuştur.

Yazar eserin Giriş bahsinde sığınma meselesini izah etmektedir. Bundan sonra eser dört kısma bölünmüştür. (Veriler ve Genel Bilgiler) adını taşıyan Birinci Kısım (27-76.) sayfaları kapsamakta ve Dinî sığınma, Ülkeye sığınma ve Diplomatik sığınmayı anlatan Menşe ve Sığınma Hakkının gelişmesi adlı birinci, Sığınmanın tasnifi, kavram ve tarifler başlıklı İkinci, Milletlerarası Sığınma ile ortaya çıkan menfaatler adlı üçüncü bir bahsi ihtiva etmektedir.

(Devlet tarafından ülkesinde tanınan Sığınma) İkinci Kısımın başlığıdır. Bu kısım en uzun olanıdır. (77-211. sayfalar) Mültecinin nitelendirilmesi ve sığınma hakkı verilmesi, Sığınma hakkı ve vatandaşlık, Sığınmanın Milletlerarası tanzimi, Sığınmanın sübjektif hakları, Sığınmanın son bulması başlıklı beş bahsi ihtiva etmektedir.

Üçüncü bahis Devlet tarafından ülke dışında tanınan sığınma

hakkından bahsetmektedir. Burada önce Elçiliklere Sığınma sonra da yabancı karasularında bulunan savaş gemilerine sığınma incelenmiştir. Diplomatik sığınmada devletlerin tatbikatını anlatan ilk bahiste Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, Çarlık Rusyasının Sığınma hakkını tanıdıkları gösterilmektedir. Bu devletlerden Fransa 1867 de, İngiltere 1895, 1905 ve 1908 de, Almanya 1908 de ve 1912 de, Çarlık Rusyası ise 1881 de Türkiyedeki elçiliklerine sığınmayı kabul etmişlerdi. İtalya da 1908 de Türkiyedeki elçiliğine sığınmayı kabul etmiştir. Buna mukabil Türkiye de Kozirebrodzki'ye göre 1908 de İranda, 1936-37 de İspanyada, 1945 te Macaristanda elçiliklerine sığınmaya cevaz vermiştir.

İspanya iç savaşı diplomatik sığınmanın çok tatbikine sebep olduğundan bu ayrı bir bahiste incelenmiştir. Bundan sonra (Latin Amerika ülkelerinde diplomatik sığınma) ve (Doktrinde diplomatik sığınma) ayrı bahislerde tetkik edilmiştir.

Aynı kısımda savaş gemilerinde tarınan sığınma da ele alınmıştır. Burada devletlerin tatbikatlarına göz atıldıktan sonra doktrindeki denizdeki sığınma hali anlatılmıştır. Dördüncü Kısım «Sığınma Hakkının Kodifikasyonu ve Gelişmesi» adını taşımaktadır. Birinci bahis «Sığınma Hakkının Genel Kodifikasyonu Çabaları» başlıklıdır. Bu bahiste Özel Kodifikasyon çalışmaları ve Kodifikasyon Sözleşmeleri yer almıştır. Özel Kodifikasyon çalışmaları içine *International Law Association*'un ve *L'Institut de Droit International*'in dolaylı çabaları sokulmuştur. Her iki teşekkül de başlangıçta Sığınma hakkını doğrudan doğruya ele alıp incelememişler sadece İnsan Hakları gibi bazı konularda kararlar alırlarken Sığınma hakkına mütedair bazı hükümleri de kabul etmişlerdir. Nitekim 1948 de *International Law Association* Profesör Lauterpacht tarafından hazırlanan İnsan Hakları Tasarısını kabul ettiğinde bu Tasarının 7. maddesi «Siyasi suçlardan ve kavuşturmalardan kaçanlara tam ve müessir sığınma hakkı tanınmalıdır.» demektedir. *L'Institut de Droit International* de 1888 Lozan ve 1892 Cenevre toplantılarında yabancılardan memlekete kabul ve sınırdışı edilmelerine dair, 1895 Cambridge ve 1929 New York toplantılarında diplomatik muafiyetlere dair, 1936 Brükselde vatansızların ve mültecilerin Hukuki durumlarına dair alınan kararlarda dolayısıyla sığınma hakkına temas etmiştir. Diplomatik sığınmanın İspanya iç savaşı sırasında yeniden Avrupada kabul edilmesi sonucunda *L'Institut de Droit International* bu konuyu 1939 Neuchatel toplantısında gündemine almayı kararlaştırmış ve raportörlüğüne profesör Arnold Raestad'ı seçmişti. İkinci

Dünya Savaşı sebebiyle Neuchâtel toplantısı yapılamadı, Savaş sonunda Enstitü çalışmalarına tekrar başlayınca Sığınma hakkını gündeminde muhafazaya karar verdi. Fakat raportör profesör Raestad ölmüştü. Onun yerine Prof. Tomaso Perassi tayin oldu. 1948 Brüksel toplantısında Perassi tarafındar hazırlanan tasarı tartışıldı, derin görüş ayrılıkları görüldü. Bunun üzerine Enstitü konuyu ertesi toplantıya terketti. 1950 de Bath toplantısında «Devletler Umu mu Hukukunda Sığınma» ya dair kararlar alındı. Denizde sığınma ya dair kararlar ise Enstitünün 1897 La Haye toplantısında alınmıştı. Bunlar 1928 Stockholm toplantısında bazı tādillere uğradı.

Sözleşmelere gelince Arjantin 1937 de Milletler Cemiyetine Sığınma hakkına dair bir sözleşme tasarısı sundu. Bu tasarıya teklif eden Arjantin Dışişleri Bakanı Saavedra Lamas'ın adı verilmiştir. Milletler Cemiyetinin o yıllardaki havası projeye sıcak bir ilgi sağlayamadı. Buna mukabil Güney Amerikalılar bu projeyi hemen hemen aynen 4 Ağustos 1939 tarihli Montevideo Sığınma ve Siyasi İltica Andlaşmasında kabul ettiler. Arjantin, Bolivya, Şili, Paraguay, Peru ve Uruguay'ın imzaladığı bu andlaşmayı sadece iki devlet tasdik etmiştir. Bundan sonra yine Güney Amerikada 1954 tarihli Caracas Ülkede Sığınma Sözleşmesini görüyoruz. Son Kısımın İkinci bahsinde yazar (Sığınma Hakkının Günümüzdeki Kavramının Aşılmasını ele almakta ve bunu ülkede tanınan sığınma hakkı ve ülke dışında tanınan sığınma hakkı olarak ikiye ayırarak incelemektedir. Yazar eserin sonuna «tartışılmak üzere» kaydiyle bir Genel Sığınma Sözleşme projesi koymuştur.

Sığınma hakkı üzerine, bu konuyu incelemek isteyen her hukukçuya menşeden 1962 ye kadar ki gelişmeyi en iyi anlatan bir kaynak kitap olan «Le Droit d'Asile» milletlerarası Hukuk ve milletlerarası münasebetler konusunu kendine ihtisas yapmış olanlar için kitaplıklarında bulundurulması gerekli bir eser hüviyetindedir.

Albert A. Ehrenzweig - *PRIVATE INTERNATIONAL LAW, SİJTHOFF*, 1967, Leyden, 294 sayfa.

Profesör Ehrenzweig bugün Amerika Birleşik Devletlerinin en ileri gelen Devletler Hususi Hukukçularından biridir. Eski bir Avusturya hâkimi ve Üniversite doçenti olan Ehrenzweig 1938 de İngiltereye kaçmış ve tekrar öğrenciliğe başlayarak İngiliz - Amerikan hukukunu öğrenmiştir. Daha sonra Amerikaya geçerek Chicago ve

Columbia Üniversitelerinde lisans, Master's ve doktora derecelerini elde etmiştir. Sonra New Yorkta bir süre avukatlık yapmış bu arada New York federe Devletinde Hukukun Revizyonu için kurulan komisyonda vazife almıştır. Leyden, Pavia ve Tokyo Üniversitelerinde misafir profesörlük etmiştir. Viyana Üniversitesinin fahri profesörü ve fahri senatörüdür. Japon Devletler Hususi Hukuku Derneğinin şeref üyesidir. Diğer konulardaki pek çok kitap ve makalelerine ilâveten Devletler Hususi Hukuku konusunda altı kitabı ve elliyi aşkın makalesi bulunmaktadır. Devletler Hususi Hukuku konusunda en önemli kitabı 1962 de yayınladığı Devletler Hususî Hukuku üzerine *Trete* adlı eseridir.

Tahlil edeceğimiz yukarda ismi yazılı *Private International Law* adlı eserin önemi pek büyüktür, zira Amerika Birleşik Devletlerindeki milletlerarası kanunlar çatışmalarını ilk defa topluca ele alıp inceleyen bu kitaptır. Şimdiye kadar Amerika Devletler Hususi Hukukçuları daha ziyade Amerika içi, bölgesel kanunlar çatışmalarına ve Devletler Hususi Hukuku meselelerine önem vermişler ve milletlerarası kanunlar çatışmalarından ise arızî olarak bahsetmişlerdir. Profesör Ehrenzweig'in eseri mukayeseli metotla hazırlanmıştır. Maksadı Amerikan mahkemelerine, hukukçularına ve bilginlerine Avrupadaki beş yüz yıllık doktrinin ürünlerini izah etmek, diğer taraftan Doğu ve Batıda Avrupa kıta hukuku hatta İngiliz hukuku ile yetişmiş hukukçulara Amerikan tecrübesi ve denemelerini iletme amacını da gütmektedir. Bu eser yazarının Önsözde belirttiği üzere yirmi yılda hazırlanmıştır, ve Batiffol, Castel, Cavers, Eek, Evrigenis, Francescakis, Gamillscheg, Graveson, İngiliz, Kegel, Leflar, Mâdl, Rheinstejn, Szaszy, Wengler ve Yiannopoulos gibi dünyaca ünlü Devletler Hususi Hukuk bilginleriyle yakın temas kurularak onların yapıcı eleştirilerinden faydalanılmıştır. içindekilerden bir kısmı Profesörün 1968 La Haye Akademisinde vereceği yaz kurunu da teşkil eden eser Önsözden sonra Altı Bahse ayrılmış bulunmaktadır. Birinci bahis «Şümül ve Metod» başlığını taşımaktadır. Yazar burada (s. 19-26) bölgesel kanunlar çatışmalarıyla, milletlerarası kanunlar çatışmalarını karşılaştırmakta bunların tarihçelerini verdikten sonra analiz etmektedir.

İkinci bahis «kaynaklar» dır. 27-46 sayfaları içine alan bu bahiste Federal hukuk, federe devlet hukuku ve irade muhtariyeti incelenmiştir. Federal hukuk incelenirken Devletler Hukuku, andlaşmalar ve teamülî hukuka ayrılarak tetkik edilmiştir. Andlaşmalar

bahsinde Amerika Birleşik Devletlerinin Devletler Hususi Hukukuyla ilgili çok taraflı andlaşmalardan ancak bir kaçına taraf olduğu buna mukabil iki taraflı pek çok konsolosluk, hakem, dostluk, ticaret ve seyrisefer andlaşmasına taraf bulunduğu açıklanmıştır.

Üçüncü bahis «Teori» dir. Birinci alt-bahiste Tarihçe, İkinci alt-bahiste Şimdiki Doktrin anlatılmaktadır. Bu ikinci alt-bahiste Currie, Von Mehren ve Trautman, Cavers gibi müelliflerin görüşleriyle İkinci Restatement'daki görüş izah edilmiştir. Üçüncü alt-bahiste ise Profesör Ehrenzweig kendi teorisini izah etmektedir.

Dördüncü bahis «Kanunlar Çatışmasının Yapısı» başlığını taşımaktadır. 113-177 sayfaları arasında Vasıf, atıf, kamu düzeni, kanuna karşı hile anlatılmıştır.

Beşinci bahis «Yabancı Kaidenin Uygulanması» na dairdir. Prof. Ehrenzweig Yabancı hukuk sistemi veya yabancı hukuk yerine yabancı kaide terimini kullanmayı tercih etmektedir. Bu bahis 178-195 sayfaları içine almaktadır. Bu bahiste Uygulanması gereken bir Yabancı Kaideyi ileri sürmeme, Uygulanması gerekli Yabancı kaideyi İsbat edememe, ve isbat usulleri ele alınmıştır. Altıncı bahis hemen hemen bütün Amerikan Devletler Hususi Hukuku eserlerine ihmal edilerek ele alınmayan «Deniz Ticaret Hukukunda (Admiralty) Kanunlar Çatışması» üzerinedir. Burada uygulanabilen iki kanun olan *lex fori* ve *lex Causae*'nin ne vakit uygulanabileceği 196-235 sayfalar arasında örneklerle anlatılmaktadır.

236-262 sayfalar arasında verilen çok geniş bibliyografya gayet zengindir. Konusu ile ilgili bütün memleketler Devletler Hususi Hukuku literatürünü taradığı iki Türk yazarının (Altuğ ve Ansay) bibliyografyada yer alması ile de anlaşılmaktadır.

Profesör Albert A. Ehrenzweig'in bu eserinin Amerikanın büyük Devletler Hususi Hukukçuları Story, Beale ve Cook'un klâsikleşmiş eserleri yanı başında yer alacağını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Yirmi yıllık emek çok değerli bir Devletler Hususi Hukuku eserini ortaya koymuştur.

THE CANADIEN YEARBOOK OF INTERNATIONAL LAW - ANNUAIRE CANADIEN DE DROIT INTERNATIONAL. Vol. 1, 1963 Tome 1 -- The University of British Columbia.

Kanadanın British Columbia Üniversitesi, International Law Association'un Kanada şubesinin himayesi altında ingilizce ve fran-

sızca olarak Kanada Devletler Hukuku Yıllığını 1963 ten beri çıkarılmaktadır. Bu Yıllık Önsözde Profesör N.A.M. Mackenzie'nin belirttiği üzere otuz yıllık bir özlemin sonucu olarak yayınlanmaktadır.

Eserde McGill Üniversitesi Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü direktörü Profesör Maxwell Cohen'in Devletler Hukukunda Bazı Esaslı Yönler: Bir Kanada Perspektifi adlı makale başta gelmekte bunu Toronto Üniversitesi Rus ve Doğu Avrupa Etüdüleri Merkezi üyesi Prof. Edward McWhinney'in çok ilginç Sovyet ve Batı Devletler Hukuku ve iki Kutuplu bir dönemde Soğuk Savaş adlı makalesi izlemektedir.

İki resmi lisanlı Kanadanın Milletlerarası yıllığında üçüncü makale Montreal Hukuk Fakültesi profesörlerinden Jacques - Yvan Morin tarafından (Devletler Hukuku bakımından Kanada karasuları) konusunda ve Fransızca yazılmıştır, Önceki ilk iki makale ise İngilizcedir. Çok girintili çıkıntılı sahilleri bulunan Kanada karasularının genişliği olarak üç mili kabul etmekte hatta Belle-Isle ve Cabot boğazları gibi iki yakası da Kanadada olan ve genişlikleri 10 ve 56 mil olan boğazlarda karasularının yine üç mil kalacağını ve bunun ortasında bir açık deniz şeriti bulunacağını belirtmektedir.

Kanada yıllığında dördüncü makale İngilizce olarak New Brunswick Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden G.V. La Forest tarafından (Kanadanın Atlantik bölgesindeki İç suları ve Fundy körfezi olayı) adı altında yayınlanmıştır. Bu körfeze bir Rus balıkçı filosunun girmesi üzerine çıkmış olaydır. Hatırlanacağı üzere Rus balıkçılarının Fundy körfezine girmeleri üzerine New Brunswick federe devleti başbakanı Robichaud o zamanki Kanada Başbakanı Diefenbaker'e derhal bir tel çekerek Fundy körfezinin New Brunswick ve Nova Scotia federe devletlerinin bölünmez parçası olduğunu belirtmiş ve Kanada toprağını ihlalden ötürü Rusya'ya protesto yollanmasını talep etmişti. Kanada durumu Rusya'ya bildirmiş ve Rusya da Kanadanın talebine uyacağını cevap olarak açıklamıştır.

Beşinci yazı Laval Hukuk Fakültesi profesörlerinden André Barty tarafından Fransızca olarak Milletlerarası su yollarının Rejimi adı altında yayınlanmıştır. (Burada Escaut, Tuna, Moselle Saint) Laurent, Saint Jean, Rio Granda, Colorado, Colombia gibi nehirlerin özel durumları da incelenmektedir.

(Trail İzabesi Anlaşmazlığı) adlı İngilizce makale altıncı yazıyı teşkil etmektedir. Bu yazı Milletlerarası Adalet Divanı eski hâkimlerinden John E. Read tarafından kaleme alınmıştır. Hâkim Read

1928 den 1941 e kadar on üç yıl sürmüş bu anlaşmazlığın her safhasında bulunmuş bir kişidir. Bu anlaşmazlık Consolidated Mining and Smelting Company of Canada adlı şirketin Amerika Birleşik Devletleri sınırından 11 mil mesafede Columbia nehri üzerinde Trail de bir izabe kurmasından doğmuştu. Burada sülfürlü cevherlerin işlenmesinden Amerikadaki Washington federe devleti havası kirleniyordu. İki devlet (A.B.D. ve Kanada) bu işi bilimsel bir şekilde incelediler ve tazminat konusunda anlaştilar.

Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı baş Hukuk müşaviri Gerald F. Fitzgerald (Hava Gemilerinde işlenen bazı cürümler ve diğer eylemler hakkında Milletlerarası Kuralların Gelişmesi) adlı İngilizce bir makale ile Yıllığa katkıda bulunmaktadır. Bundan sonra British Columbia Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden L. G. Jahnke (Avrupa Ekonomik Toplumu ve En Ziyade Müsaadeye Mazhar Millet kaydı) başlıklı ingilizce bir makale yazmıştır.

Yıllıkta bundan sonra Ottawa Hukuk Fakültesi Profesörü A. Donat Pharand'ın Bazı Birleşmiş Milletler Giderleri Hakkında Milletlerarası Adalet Divanı kararı üzerine ingilizce yazdığı bir yorum ile Mc Gill Üniversitesi Hava ve Uzay Enstitüsü Direktör yardımcısı Geoffrey N. Partt'ın Enstitüyü tanıma yazısı ile makale ve yorumlar kısım bitmekte ve sonra kitap tahlilleri yer almaktadır. Kanada Devletler Hukuku Yıllığı başarılı bir eser olarak gözükmektedir. Devletler Hukukunun Kanada ile ilgili bir çok problemlerini iyi inceleyen yazılarla yayın hayatına devam etmektedir.

GERHARD LEIBHOLZ - POLİTİCS AND LAW, A. W. Sythoff-Leyden 1965 340 sayfa.

Karlsruhe'deki Alman anayasa mahkemesi üyesi hâkimlerden Dr. Gerhard Leibholz tarafından İngilterede ve Amerikada bulunduğu 1938 ilâ 1951 yılları arasında yazılan makaleler ve verilen konferanslardan meydana gelmiş bir eserdir. Dr. Gerhard Leibholz aynı zamanda Göttingen Üniversitesinde Amme hukuku ve Siyasal Bilimler Profesörüdür. 1951 denberi Amme Hukuku yıllığını yayınlamaktadır. Siyasetin Özü, Siyaset ve Tabii Hukuk, Demokrasinin mahiyeti ve çeşitleri, vs. gibi çok ilginç makaleleri arasında Devletler Hukukunda Vatandaşlık ve Savaşta Mülteciler Meselesinin Milletlerarası Hukukî Veçheleri adlıları Devletler Hususi hukukçuları için bilhassa önemlidir.

EDWARD McWHINNEY - «PEACEFUL COEXISTENCE» AND

SOVIET - WESTERN INTERNATIONAL LAW, A. W. SYTHOFF - LEYDEN 1964, 136 sayfa.

Toronto Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Dr. Edward Mc Whinney aynı zamanda Toronto Üniversitesi Rus ve Doğu Avrupa Etütleri Enstitüsü üyesidir. Bu incelemesinde Profesör Mc Whinney «Barış içinde birlikte varolma» kavramını tamamiyle bir hukuki kavram olarak ele almakta bunun marksizmle olan ilişkisini göstermekte ve ayrıca Sovyet Devletler Hukukunun gelişmesindeki rolünü belirtmektedir. Burada ayrıca Pashukanis, Vyshinsky ve Korovin gibi ilk Sovyet Hukukçularının bu konudaki görüşleri ile Profesör Gregroy Tunkin (Sovyet Dışişleri Bakanlığı Başhukuk Müşaviri), Çekoslovakyalı Profesör Vratislav Pechota ve Polonyalı Manfred Lachs'ın görüşlerine de yer vermektedir.

Kitabın sonunda Profesör Mc Whinney'in 1963 te *Révue generale de Droit International Public*'te çıkan «Le Concept sovietique de coexistence pacifique et les rapports juridiques entre l'U.R.S.S. et les Etas occidentaux» adlı makalesine Sovyet profesörlerinden Korovin, Kovhevnikov, Lazarev, Lissowsky, Shurshalov, Minosyan ve Sovyet doçentlerinden Bilishchenko ve Menjinsky'nin verdikleri cevap ile yazarın bunlara verdiği cevap bulunmaktadır.

A BRITISH DIGEST OF INTERNATIONAL LAW. Part VI Vol. 5 - Editor Clive Parry, London: Stevens and Sons Limited, 1965.

Değerli İngiliz Profesörü Clive Parry'nin editörlüğünü ve Milletlerarası Adalet Divanı Hâkimlerinden Sir Gerald Fitzmaurice'in müşavir editörlüğünü yaptığı İngiliz Devletler Hukuku Külliyyatının bu beşinci cildi Vatandaşlık ve Himaye konusu üzerindedir. İngiliz Dışişleri Bakanlığı arşivlerinden toplanan bilgiden en fazla yararlandığı kapak sayfasında bildirilen bu eser ciddi bir çalışma mahsulüdür. Milletlerarası Adalet Divanının statüsü icabı kabul ettiği Devletler Hukuku kaynakları arasında «Hukuk kaidesi olarak kabul edilmiş olan umumi bir tatbikatın beyyinesi olarak milletlerarası teamül» de yer aldığından Dünyanın dört bucağına yayılmış ve bir zamanlar «ülkesi üzerinde güneş batmıyan» imparatorluklar kurmuş İngilterenin uygulamasını bilmek her halde çok önemlidir. Bu eser İngilterenin Devletler Hukuku alanındaki uygulamalarını tam olarak gösteren ilk eser olacaktır. Eserin faydalandığı kaynaklar arasında İngiliz Dışişleri Bakanlığının şimdiye kadar ya-

yınlanmamış belgeleri, Dışişleri Bakanlığı Kütüphanesinde bulunan ve çoğu yayınlanmamış belgeler ve Dışişleri Bakanlığının yayınlanmış belgeleri ve Kıralityet Hukuk Müşavirlerinin verdikleri müta-lâa ve raporlar, diğer bakanlıkların belgeleri bulunmaktadır. İngiliz Devletler Hukuku Külliyyatı 1860 - 1914, diğeri 1914 - 1960 olmak üzere iki dönemi kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır.

İlk dönem için 10 cilt hazırlanmıştır.

Birinci ciltte Giriş ve Milletlerarası Kişiler adlı iki kısım bulunmaktadır. İkinci cilt Ülke başlıklı üçüncü kısmı, Üçüncü cilt ise Yetki başlıklı dördüncü kısım kapsamaktadır. Dördüncü ciltte Devletlerin Sorumluluğu başlıklı beşinci kısım beşinci cilt ise Devletler Hukukunda fert başlıklı altınca komisyona yani Devletler Hukukunda ferde tahsis edilmiştir. Yedinci ve sekizinci ciltler «Devlet Organları» adlı yedinci Kısım, Dokuzuncu cilt Andlaşmalar başlıklı sekizinci ve Anlaşmazlıkların halli başlıklı dokuzuncu kısımları ihtiva etmektedir. Onuncu cilt artık Devletler Hukukunda pek önemini kaybetmiş olup klâsik öğretimde pek okutulmıyan Savaş ve Tarafsızlık hakkındaki Onuncu kısım kapsamaktadır.

İnclediğimiz Beşinci cildin Vatandaşlık ve Himaye konusu üzerine olduğunu yukarda bildirmiştik. Burada terminoloji meselesi halledildikten sonra vatandaşlık, kaybı, isbatı ve İngiliz vatandaşlarının himayesi 1860 - 1914 dönemi içinde belgelere dayanılarak incelenmektedir.